

var för låg att kunna försörja sig på. Jägeristaten blev ofta en försörjningsmöjlighet för fattiga f.d. officerare. Brummer antogs 1774 som obetald överjägmästare i Halland och fick arrendera ett frälsehemman nära Falkenberg. 1787 begärde han avsked. Han avled vid 55 års ålder 1790.

Författaren Kerstin Ekman låter Brummer figurera i sin bok *Herrarna i skogen* (2007). Hennes uppsats i utgåvan av Brummers lexikon har titeln *Ensam, fattig och flitig*, vilket är en talande sammanfattning av Brummers liv. Han delade livssituationen med andra universitetsutbildade som satt på befattningar runt om i landet och strävade efter att bevara sina intellektuella intressen. Det är okänt vad Brummer studerade i Uppsala, men naturvetenskapen hade en storhetstid och flera forskare blev internationellt kända. Kerstin Ekman funderar över hur Brummer som jägmästare i Halland kunde utveckla sina bildningssträvanden och umgås med likasinnade.

Professorerna Roger Bergström och Kjell Danell undersöker innehåll och bakgrund i Brummers lexikon. Lexikonet är litet och som uppslagsord valde Brummer djur och växter som användes av människor. Brummers referensram var hans egna iakttagelser i Halland. Ett skäl till att skriva lexikonet var att förbättra de lägre jägeritjänstemännens kunskaper, men han var också väl medveten om sina egna och andra jägmästares bristande kunskaper. Brummers lexikon var ett mellanting mellan ordbok och handbok och mer praktiskt inriktat och anpassat för användarna än de samtida tyska akademiska verken.

Cnatingius liv skildras i en uppsats av ekonomhistorikern och bibliotekarien vid Akademien Per Eriksson. Axel Theodor Cnatingius levde 1839–97. Han skrev in sig vid Uppsala universitet 1860 och blev elev vid Skogsinstitutet 1863. Cnatingius var redaktör för *Tidskrift för skogshushållning* åren 1873–94 och för *Skogsvännen* åren 1876–94. Hans skogslexikon gick först som följetong i tidskriften och senare som bilaga. Genom Cnatingius får vi en detaljerad bild av det svenska skogsbruket, som under 1800-talet genomgick omfattande förändringar. *Tidskrift för skogshushållning* var ett viktigt forum för skogsskötseln och den nya vetenskapliga inriktningen. Den förändrade synen på skogen hörde samman med inrättandet av Statens skogsinstitut. Israel af Ström (1778–1856), som tog initiativet och var Skogsinstitutets första direktör, 1828–54, betonade att skog skall odlas som en åker för framtida generationer och vara avsedd för en marknad.

Uppsatserna om Brummer och Cnatingius ger viss

upplysning om hur yrket som jägmästare etablerades. Yrkets historia är bortglömd i forskningen skriver Per Eriksson. Staten och jägmästarna ansågs länge vara dåliga förvaltare av skogen. Allmogen var det stånd som var mest kritiskt, vilket Brummer sannolikt fick känna av under sin ämbetsutövning. Även de jägmästare som liksom Cnatingius fick utbildning vid Skogsinstitutet behövde stärka sin auktoritet. De saknade yrkestradition och hade i början svårt att hävda sig gentemot andra statliga tjänstemän.

I uppsatsen *Tre sekel, tre skogslexikon* har jägmästaren och journalisten Bengt Ek jämfört ”skogssvenskan” i Brummers, Cnatingius och föreningen Skogens *Skogsencyklopedi*, som publicerades 2000. Författaren anser att de tre lexikonerna på sitt sätt är aktuella för vår tids skogsintresserade personer. När de jämförs ser man att endast ett fåtal ämnen har försvunnit men fördelningen har ändrats. Cnatingius lexikon har inga uppgifter om jakt och viltvård, men däremot om skogens nytta för allmogens husbehov. Vår tids specialiserade skogsindustri blir allt mer separerad från själva skogsbruket. Nya termer bildas hela tiden men de omsätts också snabbare. Nya skogsbrukare ser nya användningsområden för skogen, för turism, rekreation och som kuliss för urbana aktiviteter. Klimatfrågan har medfört att skogarnas brukande hamnar i fokus och de andliga värdena blir allt betydelsefullare. Författaren ställer sig frågan vad som händer med terminologi och skogsvård när skogsproduktionen och världens ekonomiska centrum flyttar till andra världsdelar.

De tre lexikonens utgivare har alla hoppats på att nå den vanliga skogsägaren, men i själva verket har man oftast bara nått yrkesspecialisterna. När nu de båda äldre publiceras på nytt och *Skogsencyklopedin* publiceras på internet görs ett nytt försök att nå en bredare skogsintresserad allmänhet. Alla som vistas i eller lever av skogen bör kunna använda dessa tre lexikon som referenser och idégivare.

Göran Sjögård, Lund

Jonas M. Nordin: *Det medeltida Dalarna & Västmanland. En arkeologisk guidebok*. Historiska Media, Lund 2009. 255 s., ill. ISBN 978-91-85507-17-7.

Historiska Media har under några år gett ut arkeologiska guideböcker till olika landskap. Jonas M. Nordin har tagit sig an Dalarna och Västmanland. Upplägget är

ungefär detsamma i alla böckerna: tre huvudkapitel som behandlar byar och borgar, städer samt kyrkor och kloster. I faktarutor finner man kortfattade uppgifter om viktiga föremål, företeelser och lämningar. I Veta merarutor får man många litteraturtips och internetadresser till olika sajter, bl.a. till Medeltidens Bildvärld, där man i lugn och ro kan studera kyrkornas takmålningar. På Riksarkivets hemsida finns en stor del av de brev som skrevs i Sverige under medeltiden tillgängliga i utdrag samt flera tips på var man lätt kan finna mer information.

Bergslagen är ett begrepp som är svårt att avgränsa, men här förklaras det med att det dels är en särskild sammanslutning för bergsbruk inom ett område, dels är ett område präglad av bergsbruk. Hyttorna låg tätt i området och det finns gott om gruvhål där man tidigare har brutit malm.

Norr om Siljan och väster om Västerdalälven börjar

de stora skogarna och fjälltrakterna. Även om den fasta bebyggelsen uppstod först under medeltiden så nyttjades områdena från stenåldern. Sveriges sydligaste sameby ligger inom Idres gränser.

Man kan läsa om medeltida städer och orter, om personer som levde där. Det var ont om adelsmän och slotten är få, men slottet i Västerås, Tidö slott och Ängsö slott och kyrka beskrivs. I Kumla kyrka mellan Fjärdhundra och Sala var Albertus Pictor verksam en tid. Målningarna har aldrig varit övermålade och kyrkan är en av de bäst bevarade Albertus Pictor-kyrkorna.

I serien ingår också landskapen Västergötland (Claes Theliander, 2003), Östergötland (Rikard Hedvall, Karin Lindeblad, 2007), Skåne (Peter Carelli, 2007) och Småland (Martin Hansson, 2009). Böckerna är välskrivna, lättlästa och pedagogiskt upplagda.

Margareta Tellenbach, Bjärred